

Włocławek Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, 1999. 245 s. 6. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф.146, оп. 38, спр. 3282, 141 арк. 7. Materiały działalności przełożonej generalnej. Konstytucje czyli Ustawy Zgromadzenia Sióstr Trzeciego Zakonu Św. Franciszka – Sióstr Albertynek (rękopis o.Czesława Lewandowskiego CM). ASA (Archiwum Sióstr Albertynek). Nr. II/6–5. 219 s. 8. Konstytucje albo Ustawy Zgromadzenia Służebnic Sercu Jezusowego. Przemysł: Nakładem Służebnic Serca Jezusowego, 1901. 111 s.

Oksana Yatskiv

A RELIGIOUS HABIT AS A SYMBOL OF CONSECRATED LIFE: FEATURES OF THE RELIGIOUS LIFE IN THE FEMALE FRANCISCAN CONGREGATION IN GALYCHNYA IN THE SECOND HALF OF THE XIX – EARLY XX CENTURY

On the basis of archival sources the article reveals the features of the monk's frock in the female franciscan congregation in Galicia in the second half of the XIX – early XX century. A religious habit is a distinctive set of garments worn by members of a religious order. The habit consists of a tunic covered by a scapular and cowl, a veil for nuns. In all congregations there was a different color of habit. The rosary, attached to the cord, is the «Franciscan crown», a particular devotion from the Franciscan tradition which contemplates the mysteries of the seven joys of the Blessed Virgin Mary. Franciscans nuns, in the tradition of our founder Saint Francis of Assisi, embrace a life of simple and unattached poverty. The brown robes reflected the poverty. Additionally, a simple corded rope, known as cinture, with three knots is worn around the waist. The three knots represent Poverty, Chastity and Obedience, the three cornerstones of the Franciscan Order.

Differences in the appearance of religious habit made it possible to clearly identify to which congregation belonged nun.

Key words: Galychyna, nun, monastery, a religious habit, scapular.

УДК 94(477) «1950/1960»: 791.44.075

Юлія Чайка

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО ДОБИ «ВІДЛИГИ»: КІЛЬКІСНИЙ ТА ЯКІСНИЙ ПОКАЗНИК

У статті проаналізовано розвиток документального кінематографу, а саме, які фільми і з якою метою і де знімалися. Розглянуто популярність документального та хронікального кіно серед глядачів. Висвітлено тему ролі політики та влади у підборі стрічок для загального перегляду в кінотеатрах, та які саме стрічки мали найбільшу популярність. Охарактеризовано забезпечення навчальними документальними фільмами наукових установ, навчальних закладів, оцінено просвітницьку роль документального кіно.

Ключові слова: кіно, фільми, документальний кінематограф, компартійна пропаганда, кіностудія, режисер, співпраця.

Період 1953–1964 рр. в історії українського радянського кіно був переломним. У зв'язку з послабленням політичного тиску кінопродукція стрімко зростає в якісному та кількісному значенні. Про ріст свідчити може не лише художній кінематограф, а й хронікально-документальний. Документальне кіно партією розглядалось як пропаганда радянського способу життя, засіб розповсюдження наукових знань. Не дивлячись на це документальні фільми у пересічних глядачів користувались досить великою популярністю. За досліджуваний період знято близько 366 стрічок, частина з них виконана на замовлення різних організацій, а також для популяризації професій. Але не можна не приймати той факт, що документалістика в радянському кіно займала великий відсоток від загального кінематографу, і посіла чільне місце в усій кіноіндустрії. Питання розвитку документального кіно актуальне і сьогодні в незалежній Україні для молодих митців. Адже, як і майже 60 років тому пошук актуальних тем сьогодні є шляхом до успіху та розвитку.

Мета статті полягає в тому, щоб показати роль документальних фільмів у радянському кінематографі загалом, і зокрема кількісне і якісне зростання в період «відлиги», та вплив політики на документалістику.

Цікавим джерелом дослідження українського документального кіно є анотовані каталоги за певний період. Так, у дослідженні використано «Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1966–1975 рр.). Довідник» [1], та Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів і кіно- і телесюжетів (червень 1956–1965 рр.) [3] з допомогою яких досліджено суть документальних фільмів вказаного періоду, їх тематику, кількісний та якісний показник порівняно з минулими роками. Важливо підкреслити

особливу роль робіт Л. Джулай [4], де акцентовано увагу зокрема на естетичному аспекті документального кіно, К. Шегової [5], яка детально дослідила еволюцію його жанрів.

Важливі процеси у добу «відлиги» відбувалися в українському хронікально-документальному і науково-популярному кіно.

Значний вплив на документальне кіно радянської України мав досвід Олександра Довженка, його документальні стрічки – «Визволення», «Радянська Буковина», «Битва за нашу Радянську Україну» стали взірцем для нового покоління кінематографістів.

У тісній співпраці з ігровим і документальним кіно, здобуваючи і творчо використовуючи їх досвід розвивався науково-популярний кінематограф республіки.

Успіхом користувалися стрічки «Атом допомагає нам» (1958 р.), «На грані життя» (1965 р.), «Електронний консилиум» (1959 р.), «Вони повинні чути» (1961 р.), висвітлювали проблеми науки – атомної фізики і кібернетики, біології і медицини. Самі назви цих фільмів та їх тематика дає зрозуміти, що кіно, як будь-який інший вид мистецтва дуже точно відобразив процеси що відбувались в суспільстві та політиці [4, с. 102–103].

Щорічно студія випускала сотні навчальних, навчально-інструктивних, ознайомлювальних, рекламних стрічок на замовлення вузів, шкіл, промисловості і сільського господарства. У кращих українських науково-популярних фільмах спеціальні проблеми висвітлювалися, зазвичай, доступно, популярно, вони розраховані на масову аудиторію. Необхідно зазначити, що далеко не завжди сюжети з кіно відповідали дійсності, особливо те, що стосувалось документального кіно. Адже, якщо художній фільм є проявом фантазії, то документальний повинен був відобразити реальні події і процеси. Не рідкими були випадки, так званої «фальсифікації» фільмів. Свідченням того є, архівні документи в яких засуджуються, і не допускаються в прокат фільми, що не задовольняли відділ агітації та пропаганди. Як приклад, в довідці для виконувача обов'язки міністра внутрішніх справ УРСР йшлося про те що в червні місяці 1956 р. оператори Київської кіностудії документальних фільмів, проводячи зйомку про громадське тваринництво колгоспу ім. Будьонного Ровенського району Ровенської обл., встановили, що у кадрах про кінне господарство проведено зйомку коней, серед яких більшість були виснажені та хворі [6, арк. 58, 242].

Важливим завданням кінематографу було відображення економічної політики радянського уряду. З'являлися стрічки, які відображали процес розвитку сільського господарства СРСР. «Київська студія телебачення» транслювала ряд передач присвячених соціалістичному селу (виступи передовиків колгоспів, спеціалістів сільськогосподарської галузі, вчених науково-дослідних інститутів) [6, арк. 58]. Проводилися фестивалі сільськогосподарських фільмів. За один такий фестиваль відбувалося в середньому 3700 сеансів фільмів на різноманітну тематику: «Розповідь про зелені квадрати», «Ранні овочі», «Школа сільських механізаторів», «Як домогтися високих врожаїв». Для обслуговування агрозооветкурсів в колгоспах та тримісячних курсів підвищення кваліфікації голів колгоспів із наявного фільмофонду комплектувалися тематичні програми, які з короткими анотаціями розсилаються у всі колгоспи, МТС та радгоспи [6, арк. 242].

У кінодокументах за 1956–1964 рр., яскраво відображені характерні риси нового етапу в розвитку радянського суспільства, що розпочався від XX з'їзду КПРС у лютому 1956 р.

Переважна більшість кінодокументів виробництва Української студії хронікально-документальних фільмів (Укркінохроніка). Передусім – це кіноперіодика, що повністю за цей період збереглася, серед якої 592 випуски кіножурналу «Радянська Україна», у т.ч. один позачерговий випуск з нагоди польоту в космос Ю. Гагаріна, інформація про який розміщена в хронологічній послідовності після останнього квітневого числа; 60 чисел кіножурналів «Молодь України», 108 чисел кіножурналу «Піонерія», виробництво якого з 1958 р. збільшилося удвічі до 12 чисел щорічно; 30 чисел кіножурналу «Радянський спорт» – по 2 числа за 1956 – 1962 рр., по 4 – за 1963 – 1964 рр. і 8 – за 1965 р., 24 числа кіножурналу «Україна сьогодні», що виходив впродовж 1957–1959 рр. по 8 чисел щорічно із суцільною нумерацією від 1 по 24, сюжети якого, як правило, повторювали сюжети кіножурналу «Радянська Україна»; 67 спеціальних випусків, присвячених окремим подіям, особам, знаменним датам [3, с. 25].

У дослідженні використано інформацію про 366 документальних фільмів Укркінохроніки відомих українських кінодокументалістів М. Білінського, К. Богдана, С. Гольбріха, І. Гольдштейна, І. Грабовського, О. Косіна, М. Лактіонова-Стезенка, І. Лозянка, Р. Нахмановича, В. Небери, М. Романова, В. Сичевського, Г. Тасіна, А. Фернандеса-Ібаньєса, Р. Фощенка, Л. Френкеля, Л. Хазанкіної, В. Шкуріна та ін. [3, с. 27].

Окрему групу кінодокументів становлять кіносюжети Укркінохроніки, що не увійшли до готової продукції, або кіносюжети про найважливіші події, відзняті створеним на студії у 1960 р. відділом кінолітопису.

За досліджуваний період знято 61 науково-популярний фільм Київською кіностудією науково-популярних фільмів (Київнаукфільм) відомих режисерів М. Вінярського, Є. Григоровича, Г. Крикуна, І. Негреску, Л. Островського, Є. Уваєва, Л. Удовенка, В. Хмельницького, С. Шульмана, Т. Ярошевича та інших, 19 чисел кіножурналу «Новини сільського господарства України», випуск якого започатковано на Київнаукфільмі у 1960 р.; 12 фільмів Київської кіностудії художніх фільмів імені О. П. Довженка. Серед інших кіностудій, фільми яких за цей період зберігаються в архіві, Центральна студія документальних фільмів (Москва), кінокорпункт ВДНГ УРСР, любительські кіностудії Личисанського хімкомбінату, Харківського електромеханічного заводу, Будинку офіцерів (Севастополь), Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського АН УРСР, Київського університету ім. Т. Г. Шевченка [1, с. 16].

Документальне кіномистецтво розглядалося компартійною пропагандою як важливий просвітницької, науково-популярної діяльності та засіб розповсюдження наукових знань та передового досвіду роботи колгоспників. У «Доповідній записці про поліпшення виробництва фільмів сільськогосподарської тематики» відділу культури ЦК Компартії України (1964 р.) [7, арк. 214] зазначається, що внаслідок ретельно ряд недоліків: мало фільмів знімається про агротехніку вирощування сільськогосподарських культур (озимої пшениці, цукрового буряка, соняшника, льону), про колгоспників, передовий досвід їхньої роботи, нову організацію праці в сільськогосподарському виробництві.

Може видатись дивним, що така тематика фільмів користувалися тоді великим успіхом у глядачів і залишили у них (на відміну від професійних критиків та істориків кіно) добрий і світлий спогад назавжди. Але нічого несподіваного в цьому не має. Був якийсь ніби неписаний договір, угода між творцями і глядачами кіно. Перші хотіли подати приклад, втілений в образи ідеал життя, до якого веде партія і до якого треба прагнути, і навряд чи хотіли вони свідомо видати всю цю бутафорію за правду; другі – глядачі, мільйони так і сприймали ці картини – як казку, як барвисту мрію, як можливість такого життя. Треті – офіційні ідеологи, певно, вважали, що все йде правильно, оскільки кіно вірно втілює ідеологію, ідеали і тим самим нібито розкриває життя в його революційному розвитку.

Як показує здійснений аналіз, стрічки цієї тематики знімалися як планові на кіностудіях – Київській хронікально-документальних фільмів, Київській науково-популярних фільмів, Одеській та Київській кіностудіях художніх фільмів. Замовниками документальних кінофільмів на сільськогосподарську тематику виступали Міністерство сільського господарства УРСР, об'єднання «Укрсільгосптехніка» та підпорядковані їм організації. При комітеті по кінематографії при Раді Міністрів УРСР створено координаційну раду з виробництва фільмів на сільськогосподарську тематику. До її повноважень відносились розроблення планів підготовки та аналіз тематики фільмів. До складу ради входили представники кіностудій, вчені Української сільськогосподарської академії, працівники міністерств, які замовляли фільми цієї теми [2, с. 100].

Повнометражна науково-популярна картина «Сім кроків за горизонтом» (автор сценарію Е. Загданський, режисер Ф. Соболев, оператор Л. Прядкін) отримала перший приз «Золотий астероїд» – на Міжнародному фестивалі у Триєсті. Короткометражна науково-популярна стрічка «Наука про привиди» присуджена гран прі «Золота медаль» і диплом на Міжнародному фестивалі технічних фільмів в Будапешті. Рекламний фільм «Фотогвинтівка снайпера» відмічений призом «Бронзовий лев» – на Всесвітньому фестивалі рекламних фільмів, а стрічка «В світі ароматів» – дипломом на міжнародному фестивалі в Угорщині [7, арк. 214].

Окрім того, для загального показу за кордоном випускалися копії документальних і науково-популярних фільмів, які Українське об'єднання культурних зв'язків із закордоном систематично направляло в різні країни світу.

Відповідно до угоди в м. Мишкольци (Угорщина) від 19 квітня 1969 р. Київська кіностудія науково-популярних фільмів приймала участь в створенні щорічного альманаху «Дружба» про розвиток науки, техніки і економіки в соціалістичних країнах. Над створенням кіноальманаху працювали Софіївська, Лодзінська, Будапештська, Ленінградська, Київська студія науково-популярних фільмів. Перший номер кіноальманаху «Дружба» вийшов на екрани країни в лютому 1970 р. [7, арк. 214].

Київська кіностудія науково-популярних фільмів уклала важливу угоду про виготовлення науково-популярних фільмів в Софії. Так в 1964 р. на замовлення Міністерства сільського господарства СРСР створено спільну постановку повнометражного науково-популярної стрічки «Тепличне овочівництво».

Режисер із Польської народної республіки працював в 1969 р. на Українській студії хронікально-документальних фільмів по відборі матеріалів, які відображали боротьбу польського народу проти нацистських загарбників. Трьох радянських спеціалістів направлено в Монгольську

народну республіку для надання допомоги кінопрацівникам цієї країни. З такою ж ціллю один кіноспеціаліст був відправлений на Кубу [8, арк. 214].

Таким чином, необхідно відзначити, що кінодокументалістика в період «відлиги» в історії радянського кіно відіграла особливу роль. Ця особлива роль полягала в тому, що документальне кіно доповнювало художній кінематограф, але на відміну від нього мало також і просвітницькі та навчальні функції. В кількісному значенні документалістика зроста майже втричі, це зумовлювалось попитом глядачів, та потребою навчальних організацій у візуалізації знань. Тематика фільмів дуже чітко відображала всі політичні процеси що відбулись на той час в країні технічний підйом, «холодна війна», всі сільськогосподарські процеси. Необхідно зауважити, що кінодокументалісти в цей час співпрацювали і з спеціалістами з інших країн, таких як Польща, Куба, Угорщина, Болгарія.

Список використаних джерел

1. Кінолітопис: Анований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1966–1975). Довідник / упоряд.: О. Довженко, І. Закринична, Т. Ємельянова, С. Матюшенко та ін., ДКА України. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. К., 2010. 921 с.: іл. 2. Малькова Л. Политический фактор формирования основного потока кинодокументалистики // Экранизация истории: политика и поэтика. Москва, 2003. С. 100. 3. Кінолітопис: Анований каталог кіножурналів, документальних фільмів і кіно- і телесюжетів (червень 1956–1965) / Упорядники: Л. Б. Пількевич, О. І. Селіфонов, Н. М. Слончак, Н. О. Топішко. Державний комітет архівів України. Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного. Київ, 2003. 624 с. 4. Джулай Л. Н. Документальний ілюзіон: отечественный документализм – опыты социального творчества. М.: «Материк», 2005. 179 с. 5. Шергова К. А. Эволюция жанров в документальном телевизионном кино: автореферат дис. На соискание уч. Степени кандидата искусствоведения / ФГОУ ДПУ «Институт повышения квалификации работников телевидения и радиовещания». М., 2010. 191 с. 6. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп.31, спр. 3268, арк. 58, 242. 7. Центральний державний архів вищих органів влади України. Ф. 4754. Оп. 1. Арк. 214.

References

1. Kinolitopys: Anotovanyy kataloh kinozhurnaliv, dokumental'nykh fil'miv, kino- i telesyuzhetiv (1966–1975). Dovidnyk [Annotated catalog of film magazines, documentaries, cinema and TV shows (1966–1975). Directory] TsDKFFA Ukrayiny im. H. S. Pshenychnoho. K., 2010. 921 p. 2. Mal'kova L. Polyticheskyy faktor formirovaniya osnovnogo potoka kinodokumentalistiki [The Political Factor of the Formation of the Main Stream of Documentary Documentary] // The Screening of History: Politics and Poetics. Mainland. M., 2003. P. 100. 3. Kinolitopys: Anotovanyy kataloh kinozhurnaliv, dokumental'nykh fil'miv i kino- i telesyuzhetiv (cherven' 1956–1965) [Cinematography: An annotated catalog of film magazines, documentaries and cinema and TV shows (June 1956–1965)] State Committee of Archives of Ukraine. Central State Cinema and Photographic Archives of Ukraine them. GS Wheat. Kyiv, 2003. 624 p. 4. Dzhulay L. N. Dokumental'nyy ilyuzyon: otechestvennyy dokumentalizm – opyty sotsial'nogo tvorchestva [Documentary Illusion: domestic documentalism – experiences of social creativit]. M.: «Materyk», 2005. 179 p. 5. Sherhova K. A. Evoliutsiya zhanrov v dokumental'nom televizionnom kino: avtoreferat dis. Na soiskanie uch.stepeni kandidata iskustvovedeniya [Evolution of genres in documentary television cinema: dissertation diss. For the purpose of studying. Degrees of the candidate of art studies] The Institute for the Promotion of the Qualifications of Television and Radio Broadcasting Workers. M., 2010. 191 p. 6. Tsentral'nyy derdavnyy arkhiv obyednan' Ukrayiny, f. 1, op. 31, spr. 3268, ark. 58, 242. 8. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 4754, op. 1, ark. 214.

Yuliya Chayka

DOCUMENTARY CINEMA FROM «VIDLYHA»: QUANTITY AND QUALITY INDICATOR

The article analyzes the development of documentary cinema, namely, which films for which purpose and where they were filmed. The popularity of documentary and chronicle cinema among the audience is considered. Also, the topic of the role of politicians and authorities in the selection of films for public viewing in cinemas was highlighted, and which films were most popular. The article also highlights the issue of providing scholarly institutions, educational institutions with educational documentaries, and illustrates the educational role of documentary cinema.

Key words: cinema, films, documentary cinema, communist propaganda, film studio, director, cooperation.